

Brielse Mare jg. 5, nr. 1, april 1995

Brielse Mare

jaargang 5, nr. 1

april 1995

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

COLOFON

De Brielse Mare is een uitgave van
De Vereniging Vrienden van het Trompmuseum
te Brielle en verschijnt tweemaal per jaar.
Leden van de vereniging ontvangen dit
tijdschrift automatisch. ISSN:0927-8478

Correspondentie-adres van de vereniging:
Maarland NZ 48, Brielle.
Postrekening Vereniging Vrienden van het
Trompmuseum 208792; minimumcontributie
f 15.-- per jaar.
Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij het
correspondentie-adres.

Secretariaat Brielse Mare-redactie:
mw.M.S.Zoetemeijer
Voorstraat 162
3231 BL Brielle.
01810-15369.
Bijdragen voor het volgende tijdschrift
kunnen worden ingestuurd naar het redactie-
secretariaat.

Redactieleden:
M. Albers, I. de Baan, W. de Baan,
C. Glaudemans, L. Hordijk, J. Kolling,
I. Kuyper en M. Zoetemeijer.

Ontwerp omslag: J. Kolling

Foto's: R.G.Meyer

Drukkerij: De Welplaat, Spijkenisse

Brielse Mare jg. 5, nr. 1, april 1995

Brielse Mare

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

INHOUD

I. Kuyper Verslag van de Vereniging 'Vrienden van het Trompmuseum' over het jaar 1994	3
J.Klok Brielle tijdens 'de vijf meidagen' van 1940	6
W. en I. de Baan Het oorlogsmonument in Brielle	21
A.G.M. van der Vlucht Libertatis in oorlogstijd	24
M. Albers Op weg naar het nieuwe Trompmuseum	29
Mr. C. Lingbeek-Schalekamp Overheid en muziek te Brielle tot 1572	33
M.S. Zoetemeijer Kroniek 1994	43
F. van Hoorn De Hervormde Kerk van Nieuwenhoorn	52

I. Kuyper
(voorzitter 'Vrienden')

**VERSLAG VAN DE VERENIGING 'VRIENDEN VAN HET
TROMPMUSEUM' OVER HET JAAR 1994.**

Ledenbijeenkomsten.

Op 19 mei kwamen de 'Vrienden' bijeen in de raadzaal van het Brielse stadhuis.

Nadat enige zaken, die de vereniging betroffen, behandeld waren kreeg de spreekster van de avond, de conservator van het Trompmuseum mevrouw Albers, het woord.

Aan de hand van tekeningen en een maquette schetst mevrouw Albers een beeld van het nieuwe onderkomen van het museum.

De Waag zal zijn oorspronkelijke bestemming terugkrijgen. In het aangrenzende stadhuis, dat samen met het museum wordt verbouwd, krijgt het museum kantooruimte, atelier- en depotruimte. Tijdelijke tentoonstellingen zal het museum in de toekomst in het stadhuis houden. De ingang van het museum wordt verplaatst van de Venkelstraat naar de Markt, het centrum van de stad. Ook zullen alle voorwerpen opnieuw worden geregistreerd.

Maatregelen zullen worden genomen om temperatuursschommelingen te voorkomen. Tevens zal men zorgen, dat stof licht en vochtigheid de voorwerpen zo min mogelijk kunnen aantasten.

Op 24 november kwamen de leden opnieuw bijeen. Deze bijeenkomst had tevens het karakter van een kleine excursie. Men kwam namelijk samen in de raadzaal van het voormalige raadhuis van Geervliet.

Nadat de gebruikelijke verenigingszaken behandeld waren kreeg de heer Van Hoorn uit Geervliet het woord. Onder het motto: 'De raadzaal van Geervliet: een historisch prentenboek' hield hij een

bijzonder boeiend betoog over de geschiedenis van het voormalige raadhuis.

In de Middeleeuwen was het raadhuis een gasthuis met kapel en de sporen hiervan zijn nog goed terug te vinden.

In het raadhuis bevinden zich een aantal grote wapenborden afkomstig uit het helaas in 1823 afgebroken kasteel 'De Hof van Putten', dat zich niet zover van het raadhuis bevond.

Het was een heel interessante avond en de belangstelling was groot! Velen maakten van de gelegenheid gebruik het gebouw en de zich op zolder bevindende 'Oudheidkamer' te bekijken.

Het bestuur.

Het bestuur vergaderde in 1994 op 18 januari, 1 maart, 14 april, 25 augustus en 10 november.

Aandacht werd vooral besteed aan het financieren van de aankoop van een nogal duur stuk: glas Van Andel: fl. 6500.--: zie: Aanwinsten.

Het vinden van sprekers voor de ledenbijeenkomsten kwam aan de orde.

Men besprak ook een eventuele aanvulling van het bestuur van de vereniging.

Aanwinsten 1994.

Aangekocht werden negen zilveren penningen - medailles - waarvan één verguld, afkomstig van het vaandel van de zangvereniging te Zwartewaal.

Ze waren verworven in 1909 te Oudendoorn, in 1910 te Bolnes, in 1911 één in Oostvoorne en één in Ouddorp, in 1912 één in Abbenbroek en één in Barendrecht, in 1913 te Oudendoorn en in 1914 één in Oostvoorne en één in Nieuwenhoorn.

Bij de antiquair Korf de Gidts te Amsterdam werd een gelegenheidsglas aangekocht. Dit buitengewoon fraaie glas heeft aan de ene kant de inscriptie Hugo van Andel Bailluw en Secretaris van Naters 1789.

Aan de andere zijde bevindt zich het wapen van de familie Van Andel.

De stam is geheel met zeskantige facetten geslepen.

Hugo van Andel, notaris te Brielle, was van 1790 tot 1811 baljuw en secretaris van Naters. Penningmeester van Naters was hij van 1788 tot 1811 (Hij zal in 1789 benoemd zijn als baljuw en secretaris).

Hij was onder andere ook schout, secretaris en penningmeester van de polder Rockanje.

Het was een machtige figuur in deze regio en een lid van een zeer vooraanstaande Brielse familie.

OPMERKING REDACTIE:

**HEBT U AANVULLINGEN - OPMERKINGEN - TEN AANZIEN
VAN EEN ARTIKEL IN DE MARE OF WILT U ZELF IETS
PUBLICEREN NEEM DAN CONTACT OP MET DE REDACTIE!!**

J. Klok

BRIELLE TIJDENS 'DE VIJF MEIDAGEN' VAN 1940.

Toen de Duitsers ons land binnenvielen was ik 15 jaar en zat in de derde klas van de R.H.B.S. Dat is bijna vijf en vijftig jaar geleden. Toch staan die dagen mij nog tamelijk helder voor de geest. Vandaar dat ik het aangedurfd heb deze herinneringen aan het papier toe te vertrouwen. Aan de andere kant ben ik mij er van bewust dat er niets onbetrouwbaarder is als je geheugen. Vandaar de noodzaak deze herinneringen niet alleen te toetsen aan schriftelijke gegevens van andere ooggetuigen maar ook aan het studiemateriaal van hen, die zich in deze periode hebben verdiept.

Brielle aan de vooravond van de tiende mei 1940.

De inval van de Duitsers op 10 mei sloeg ook bij de Briellenaren in als een 'bom'. Toch was men tevoren door overheidsmaatregelen gewezen op de ernst van de toestand.

Zo hoorden wij later dat burgemeester Collette op 13 april een geheim schrijven met 'uitvoeringsmaatregelen tot afvoer te water van de burgerbevolking uit de te ontruimen gebieden' naar Brielle had ontvangen.

Het betrof de evacuatie van 2000 burgers naar Brielle en 3500 naar Oostvoorne, allen afkomstig uit Veenendaal (deze plaats lag immers nabij de Grebbelinie!).

16 April schrijft de burgemeester aan de commissaris van de koningin dat hij de gemeentepolitie heeft uitgebreid met 20 leden, gerecruteerd uit de burgerwacht.

18 April wordt hem medegedeeld dat naar Brielle 4000 stel bedden en kussenzakken zullen worden verzonden.

27 April maakt de commandant van de vesting Hol-

land bekend, dat voor het houden van openbare vergaderingen, bijeenkomsten, optochten enz. vergunning moet worden aangevraagd.

6 Mei worden aanplakbiljetten angebracht dat alle verloven zijn ingetrokken.

7 Mei maakt de burgemeester 'ter waarschuwing en geruststelling' bekend dat woensdag 8 mei de sirenes van de luchtbeschermingsdienst zullen worden beproefd.¹

Donderdag 9 mei was een stralende dag. Bijna zomers. Velen bereidden zich reeds voor op de Pinksterdagen.

Brielle op 10 mei.

Maar in de nacht van 9 op 10 mei worden de Briellenaren wreed uit hun slaap gewekt. Omstreeks twee uur wordt politieagent De Vos gewaarschuwd.

In het rapportenboek staat het volgende:

'Te omstreeks 4 uur passeerden hier allerlei vreemde vliegtuigen en werd het afweergeschut in werking gesteld.

Door de radio werd al spoedig medegedeeld dat de Duitse troepen op verscheidene plaatsen de grenzen waren overgestoken. Dit bericht kwam herhaaldelijk door. De burgemeester was om 4.15 uur op het stadhuis aanwezig. Vele personen zijn uit hun slaap gewekt en bevonden zich al vroeg op straat. Drie damesfietsen en een heerenfiets, die onbeheerd op straat stonden, gedeponeerde. Gaslamp bij de ... heeft niet gebrand'.

Velen waren dus al vroeg op.

Mij van de prins geen kwaad bewust lag ik - het was half zes - op bed een geschiedenisrepetitie te leren. (15 jaar, 3e klas R.H.B.S). Het ging over de vierde Engelse zeeoorlog. Buiten voor mij onbekende geluiden. Schieten in de lucht. Vreemd. Door het raam kijkend (het was al licht) zag ik een Hollandse jager, een Gl, naar beneden duiken. Onnozel genoeg dacht ik dat het een oefening betrof.

Weer verder gegaan. Mijn moeder verscheen in de deuropening. 'Jongen, het is oorlog!'. De manier waarop ze dit zei zou mij bijblijven. Verder gaan met de repetitie leek mij zinloos. Vlug kleepte ik mij aan en ging de straat op in de richting van de batterij.

Je was je de ernst van het moment goed bewust. Je onbezorgde wereldje leek ingestort. Alles was plotseling zo betrekkelijk. Je ouderlijk huis was anders. De straat was anders. De mensen leken anders. Degene met wie je nog nooit een woord gewisseld had sprak je nu aan. Niemand wist het ware en iedereen probeerde op zijn manier iets te weten te komen.

Op de weg naar de batterij scheerden plotsklaps grijze Duitse junkers laag over de dijk bij het Molenhaventje. Angstaanjagend maar heel boeiend. Een onwezenlijk schouwspel. Grote grijze vogels met hun hakenkruizen op de zijkant. Zij vlogen zo vreselijk laag dat je je ogen niet kon geloven. Later dacht ik dat ik gedroomd had. Je was te beduusd om weg te duiken. Had trouwens geen flauwe notie van de gevaren die op dat moment dreigden. In een oogwenk vlogen zij over en waren zo weer uit het zicht verdwenen.

Op de terugweg naar huis werd ik zo maar aangesproken door Mevrouw J.C. van der Knoop-Gebraad.

In normale omstandigheden zou dit niet zijn gebeurd. Zij sprak haar zorgen uit over de vrouw van Jan Laay, die in verwachting was, terwijl haar man in dienst was. Iedereen had zo zijn problemen. Rondom acht uur weer thuis. Mijn ouders luisterden naar de nieuwsberichten. Misschien was dit de eerste keer dat ik bewust naar het nieuws meeluisterde. Na afloop werd een melodie gespeeld.

Op de één of andere manier zou deze mij bijblijven. Bij het horen ervan (en dat gebeurt weleens) werd en word ik nog steeds aan dit moment herinnerd. Pas later kwam ik achter de naam van het stuk. Heel toepasselijk eigenlijk: 'Moment Musical' van Schubert. Inmiddels was ons dienstmeisje

ook gearriveerd. Zij zat te huilen aan de keukentafel: 'Ze zeggen dat mijn vader een N.S.B.er is'. Mijn moeder ging er niet op in en had medelijden met het arme kind. Eerlijk gezegd voelde ik mij opgelaten. Ik dacht 'het zou je vader maar wezen'. Er heerste een gedrukte stemming.

Zo begon voor mij de eerste van vijf lange oorlogsdagen. Na het ontbijt maar weer de straat op. Je hield je in afwachting van nieuws voornamelijk op bij het vertrekpunt van de Vlaardingse boot, die blijkbaar toch om zeven uur, de gebruikelijke tijd, was vertrokken. De sirenes loeiden vaak. Je zocht dan een veilig onderkomen in het café dat tegenwoordig 'Dixi' heet. Ik was daar nog nooit geweest. Wat mij binnen opviel waren de zware binten. Gek eigenlijk dat je je daarvoor toen interesseerde.

De ochtend ging voorbij met niets doen en doelloos wachten op nieuws.

Het niet naar school te zijn gegaan bezorgde je een onbevredigd gevoel. Het was een vrije dag en toch geen vrije dag. Het gonsde van geruchten en verwarde berichten. Desondanks werd je niets wijzer.

Mijn broer diende als soldaat in Delft. Hemels breed niet ver van Brielle. Door het nieuws was onder andere bekend geworden dat er daar in de buurt parachutisten waren geland. Ook zouden er reeds in de vroege ochtenduren Duitse parachutisten op Rozenburg zijn geland. Waar? De berichten bleven vaag.

Thuis ging het dagelijkse leven gewoon door. 's Middags aten wij snijbiet met kalfsvlees en natuurlijk aardappelen. Verder de gebruikelijke 'gortepap'. Voor mij altijd weer een gruwel. Rozenburg bleef trekken. Om hierover meer te weten te komen vertoefden wij 's middags op de wal bij Roskam. Daar lagen wij (ik met wat buurjongens van het Slagveld) te kijken richting Rozenburg in de hoop iets van de gevechten te zien. Anders mocht

je daar natuurlijk nooit komen. Er waren ook andere Briellenaren, maar er was niets te zien.

Zo goed en zo kwaad als het ging trachtte een ieder zich aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. Om zo veel mogelijk de ramen tegen kanongedreun te beschermen, werd aangeraden om op de ruiten stroken paier te plakken. Dit deden we dan ook. Gek eigenlijk: ze werden alleen maar aangebracht op de ramen aan de straatzijde. Aan de achterkant (en daar hadden we nog al wat ramen) was het blijkbaar niet nodig.

Toen het avond was wist je eigenlijk net zo veel als toen de dag begon. Dus op de keper beschouwd niets. Wel leefde je in grote onzekerheid. Je ging naar bed met de gedachte dat je er plotseling wel eens uit zou moeten. Voor de zekerheid had je je zondagse pak op een haakje bij de deur gehangen. Als er iets zou gebeuren kon je maar beter je beste kleren aantrekken. Ik had het knagende gevoel dat elders in ons land Hollandse soldaten bezig waren ons land te verdedigen, terwijl jij zo maar naar bed kon gaan.

Brielle op 11 mei.

De nacht van 10 op 11 mei moet rustig geweest zijn. De reeds eerder genoemde politieagent De Vos rapporteerde namelijk deze nacht het volgende:

'Bij de surveillance van de hulppolitiediensten zijn geen bijzondere gebeurtenissen voorgevallen. De vlag van de luchtbeschermingsdienst aan de Vakschool is hedennacht met standaard van de muur losgelaten en gevallen. Hierbij is het glas van de lantaarn gebroken. De vlag en lantaarn zijn op het bureau gedeponereerd'.

Overdag schijnen er enige arrestaties te zijn verricht want in de dagdienst wordt gerapporteerd dat er met de hoofdagent verscheidene huiszoekingen werden gedaan en N.S.B.ers in opdracht van de burgemeester werden gearresteerd. De volgende dag werden ze naar Hellevoetsluis getransporteerd.

Aan de overkant langs de havenkant (Lijnbaan) zocht een politieagent naar voor N.S.B.ers belastende papieren. Vermoed werd namelijk dat deze uit angst door N.S.B.ers in de haven waren gooid. Het was bekend dat er in Den Briel verscheidene N.S.B.ers waren. Zij waren bij name bekend. Jammer voor de politie werd er niets gevonden.

Inmiddels zouden de eerste honderd geëvacueerden uit Veenendaal met autobussen zijn gearriveerd. Zelf herinner ik mij daar niets van. Mijn buurjongens Koene hadden familie in Veenendaal vandaar dat je met die mensen meeleeftde.¹⁶

Burgemeester Van Andel uit Zuidland verzocht op die dag om driehonderd strozakken voor de naar Zuidland, Oudendoorn en Abbenbroek geëvacueerden.¹⁷ Wat heel veel indruk op mij maakte (ik moest op zaterdagmiddag vlees voor de boterham bij slager Gazan halen) was het zien van opgestapelde zandzakken voor één van de zijramen van het stadhuis (in de Koopmansstraat dus) kennelijk met het doel het glas-in-lood raam te beschermen. Overigens was de 'binnenstad' voor een jongen van het Slagveld een heel andere wereld.

Nog zie ik hoe op zaterdagmiddag een Joodse familie in een voor onze begrippen tamelijk luxe auto met open kap op het Maarland arriveerde. De inzittenden leefden blijkbaar in de veronderstelling, dat Brielle een zeehaven was, van waar op dit moment nog schepen naar Engeland konden uitwijken. Groot was hun teleurstelling, toen ze ontdekten dat vluchten via Brielle onmogelijk was. Zij hebben daarop de auto achtergelaten en wellicht elders hun geluk beproefd. Of het hen gelukt is nog weg te komen, weet ik niet.

Spoedig daarop werd deze auto zwart gemoffeld, waarna 'Oortje', zo werd politieagent van Oers genoemd, er de verdere oorlogsdagen brandechtig mee door Den Briel kroste.

Omdat de tramverbinding met Rotterdam gestagneerd was, konden de boeren hun melk niet kwijt. Van de

nood een deugd makend karnden zij de melk of voerden die aan de kalveren. De natuur was op haar fraaist. De seringen bloeiden. In tegenstelling tot het warme voorjaarsweer van donderdag was de temperatuur echter behoorlijk gedaald. Er woei een schrale wind.

Voor zover bekend was de Vlaardingse boot uit de vaart genomen. Het was allemaal even verward. Zo verschenen meen ik ook op zaterdagmiddag twee grote verhuishagens met, zo als men al gauw wist te vertellen, geheimen van Philips uit Eindhoven. Zij stonden geparkeerd voor de veiling. Zulk soort gebeurtenissen zorgden voor sensatie en de nodige afleiding. Niemand wist er natuurlijk het ware van. Op een gegeven moment waren de wagens weer verdwenen.

Wat er verder op het eiland gebeurde onttrok zich aan onze waarnemingen. Je durfde je ook niet buiten Den Briel te begeven omdat in feite overal gevaar dreigde. Ik geloof dat de landing van een Duitse heinkel op vrijdagmorgen in de St. Annapolder nog nauwelijks in Brielle was doorgedrongen. Men moet trouwens niet vergeten dat de telefoonverbindingen voor partikulieren afgesloten waren (er waren toen waarschijnlijk nauwelijks 150 telefoonaansluitingen in Brielle).

Brielle op 12 mei.

In de nacht van 11 op 12 mei vermeldde politieagent De Vos weinig belangwekkends: 'geen buitengewone gebeurtenissen. Omstreeks 6.30 uur vroeg burgemeester Van den Blink (burgemeester van Vierpolders en Zwartewaal) of ik de militaire wacht wilde waarschuwen daar onder Vierpolders een boer, die hedenvoormiddag in de wei ging melken, was beschoten door een persoon, die in de slootkant verborgen was. Onmiddellijk is de militaire wacht er op uit getrokken doch resultaat nog niet bekend'.¹⁸

In de loop van de dag - eerste Pinksterdag - werd bekend dat een Engels vliegtuig in de buurt van de

Kloosterweg was neergekomen. Tevoren was er be- hoorlijk geschoten. Eén bemanningslid overleefde deze landing, maar had zijn been gebroken. Verba- zingwekkend hoe snel zo'n bericht zich verspreid- de. Hij was vervoerd naar het ziekenhuisje Elle- meet in de Nobelstraat. De heer Sixma, leraar En- gels op de R.H.B.S., trad op als tolk en genoot dientengevolge een hoog aanzien onder de bevol- king. Dokter Tellegen behandelde de vliegenier. Naar zijn zeggen was het een negentienjarige lui- tenant vlieger die luisterde naar de naam Savill. Tijdens het luchtgevecht dat had plaatsgevonden zou een verdwaalde granaat beland zijn in een pak- huisje aan het Wellerondom nr.4. Dit projectiel werd (niet zonder spanning) verwijderd door de bekende metselaar en 'rioleur' Jo Stabler.¹⁹ Mijn algemene herinnering aan de eerste Pinkster- dag was: een vervelende dag. Ja, een saaie dag!

Brielle op 13 mei.

In de nacht van 12 op 13 mei noteerde een bekende Briellenaar (die anoniem wenste te blijven) in zijn dagboek 'Half vijf wakker geworden door sire- nes. Veel geschiet'. Ook de tweede Pinksterdag staat mij voor de geest als een tamelijk stille zondag. Je wachtte op nieuws, maar van het nieuws werd je toch niet wij- zer. Ik herinner mij dat er in het begin van de avond in de buurt van Hoek van Holland werd ge- schoten. Er circuleerden geruchten dat de Koningin ons land zou hebben verlaten. Je voelde je hope- loos verlaten! Zou de Oranjezon voorgoed in Neder- land zijn ondergegaan?

Brielle op 14 mei.

Het had een normale werkdag moeten zijn. Voorzover ik mij kan herinneren werd echter op deze dag nau- welijks gewerkt. Inmiddels was definitief bekend geworden dat de Koningin met de regering naar En-

geland was uitgeweken. Het klonk ongelooflijk en veroorzaakte grote verslagenheid onder de bevolking. Sommige mensen namen het de Koningin kwalijk.²⁰

's Middags bevond ik mij bij mijn buurjongens Koe-
ne op het Slagveld onder een afdakje. Kijkend in
oostelijke richting zagen wij heel in de verte
zwarte rookwolken omhoog stijgen. Zij stapelden
zich steeds hoger op. Kregen tenslotte de vorm van
een hele grote bloemkool. Zo te zien een behoor-
lijke brand. Waar? Er werden gissingen gemaakt.
Caltex bij Pernis?

Maar al te spoedig zou blijken dat de binnenstad
van Rotterdam door de Duitsers was gebombardeerd
en in brand stond. Daarna drong de mare door dat
het Nederlandse leger had gecapituleerd. Ik ging
maar naar huis. Moeder zat verslagen voor zich uit
14

te kijken in de serre. Wat er in haar omging liet
zich niet moeilijk raden. Waar zou haar zoon zijn,
die zoals gezegd onder de wapenen was. Op dat mo-
ment herinnerde ik mij dat zij een paar jaar gele-
den gedroomd had, dat haar beide zonen in een
vrachtwagen door de Duitsers werden weggevoerd.
Dat was meen ik in 1938. Zou zij hier aan denken?
Ik heb het haar niet gevraagd. Zou deze droom nog
eens werkelijkheid worden?²¹

's Avonds bij het vallen van de schemering kwam
een vliegtuig laag over. Opeens weerklonken stem-
men: 'Licht aan. Licht aan'. Dan weer een ander
commando 'Licht aus. Licht aus'. Waar kwam die
Duitse stem zo plotseling vandaan? Opvallend hoe
onmiddellijk hieraan gehoor werd gegeven. De Duit-
se overheersing was begonnen.....²²

1) 'Sirenengeloei. Maar er is geen gevaar gelukkig. Allen maar proberen. Van elf tot één hebben ze om het kwartier die dingen laten brullen. Om gek van te worden'.

Dagboek van Gerarda van den Blink (die later de echtgenote van de schrijver van deze herinneringen zou worden).

Er waren drie sirenes geplaatst:

Eén op een zijvleugel van de R.H.B.S.

Eén op de nok van het stadhuis.

Eén op het dak van Voorstraat 159.

2) Welk afweergeschut is mij niet bekend.

Voor verdere informatie: 'Rockanje in Oorlogstijd' van H. van der Graaf: pag 11-12.

3) Brielse politierapporten.

4) Op de remise van bastion 9 was een huisje aangebracht, waarin de luchtwacht haar post had betrokken. Van hier een rechtstreekse verbinding met het gemeentehuis. Men had tot taak de bewegingen van de vijand te rapporteren.

5) 'In de nacht van 9/10 mei wakker geworden circa half vijf van ronken van vliegtuigmotoren, schieten en rammelen van ramen. De oorlog met Duitsland was zonder oorlogsverklaring uitgebroken. Dit land was het onze binnen getrokken. Allen stonden wij op. Het Maarland was vol met nieuwsgierigen. Ik ging maar weer naar bed. Kon niet slapen en stond weer op. Ook België en Luxemburg werden door de Duitsers binnengevallen'.

Dagboek van een Briellenaar. (De auteur, inmiddels overleden, wenste anoniem te blijven).

6) 'Tot en met Donderdag ging alles goed, maar toen ik vrijdagmorgen wakker werd (4.45) schrok ik zo verschrikkelijk dat ik in bed lag te trillen van angst. Ik dacht dat wij gebombardeerd werden. Dadelijk begreep ik als door instinct dat het

schieten - want dat was het wat ik hoorde en wat de ramen deed rammelen - voor de Duitsers bestemd was. Ik ging voor het raam kijken en, nee maar, daar stond de hele Nobelstraat aangekleed op de stoep. Enfin, telkens ben ik wezen kijken en om een uur of zes stonden wij op. Het was een angstige dag: vliegtuigen, schieten, luchtalarm, parachutisten, luchtgevechten'.

Dagboek Gerarda van den Blink.

7) Eén van de straatgangers op het Maarland zou daarbij door een scherf zijn getroffen en door dokter Tellegen behandeld. Dit zou zijn eerste oorlogsgewonde zijn. Mededeling J.K. Overbeeke.

8) Het ouderlijk huis was Slagveld 36, gelegen naast de vroegere Kalkfabriek en het latere Sint-Catharina Gasthuis. Het werd in verband met de bouw van het nieuwe stadskantoor enkele jaren geleden afgebroken.

Met Batterij wordt bedoeld de vroegere havenbatterij, thans 'de Meeuw'. De weg naar de Batterij vanaf ons huis was niet langer dan 400 meter.

9) 'Wij hadden gelukkig geen wapens, want wij waren telefonisten. Het was een groot geluk, dat wij deze niet bezaten, want op de ochtend van de Duitse inval toen des morgens om 8 uur al onze verbindingen waren verbroken, scheerden een tiental Duitse bommenwerpers op een hoogte van ongeveer 50 meter over onze post. Ze vlogen zo laag, dat wij de piloten zagen zitten. Indien een van onze mannen erop geschoten had, dan hadden wij de volle laag gehad'. (N.B.C. 1 mei 1970)

10) 'In de ochtend en middag loeiden de sirenes aanhoudend. Veel vliegtuigen in de lucht, zowel Duitse als Franse als Engelse'.

Dagboek van een Briellenaar.

11) De tegenstrijdigheid van de berichten over

'gevechten' op Rozenburg komen wij weer tegen in mededelingen van de heer Vastenhoud (Voorne Verdedigd: pag. 45) en van J. Bergwerff (Rozenburg in oude ansichten: deel 11 pag. 60-74). Eerstgenoemde heeft deze dagen als kleuter meegemaakt en de heer Bergwerff min of meer als een volwassen Rozenburger.

Vastenhoud: ' Een ander punt van zorg was het veer van Den Briel naar Rozenburg en de Maasoever oostelijk daarvan. Er waren immers parachutisten geland op het eiland Rozenburg en deze bevonden zich ongeveer tussen de dorpen Rozenburg en het oostelijk daarvan gelegen (nu verdwenen) Blankenburg. Reeds om acht uur werd het havenhoofd bewaakt door ter plaatse aanwezig genie personeel. Toen om 11.37 uur op de C.P. werd gemeld, dat enige Duitse vliegtuigen op Rozenburg landden, werd dit personeel versterkt met een sectie van 2-I-39 R.I. uit Rockanje en omstreeks 13.15 uur nog met een mitrailleurgroep. Inmiddels werd bekend dat ongeveer dertig parachutisten oprukten naar het gemeentehuis van Rozenburg en dat er vijftien waren gesignaleerd aan de overzijde van het veer. Een tegenactie werd ingezet. Ongeveer honderdvijftig Nederlandse militairen maakten een aanvang het eiland weer te zuiveren.

Aan het eind van de middag werd besloten de Maasoever oostelijk van Den Briel in staat van verdediging te brengen. Hiertoe werd een sectie infanterie onder commando van de vaandrig Van Rijnen naar Nieuwsluis gezonden. Dit was een gehucht, gevormd rond de noordelijke sluis in het Voornse kanaal. Het is tegenwoordig niet meer terug te vinden.....opgeslokt door Europoort. De vaandrig ontplooidde zijn sectie in twee groepen: één posteerde hij bij de haven van Zwartewaal en één westelijk daarvan aan de Maasdijk. Het zag er die eerste oorlogsdag somber uit voor Den Briel, maar tot een aanval is het niet gekomen. (Voorne Verdedigd: pag.51)

Bergwerff daarentegen geeft een uitvoerig verslag

18

over de landing van een Duits transportvliegtuig, type Ju 52 in de Noordbankpolder en het verloop van de strijd tussen de bemanning en Nederlandse militairen. Hierbij sneuvelde aan Nederlandse zijde één officier en één soldaat.

12) De vakschool stond op de hoek Langestraat - Commandeurstraat en werd op 4 maart 1943, tegelijk met de Ambachtsschool, Lagere Landbouwschool en enige belendende woningen aan de Langestraat door bommen getroffen.

13) 'Hoorde aanhoudend schieten. Zeker bij Hoek van Holland. Rookkolom uit die richting gezien'.
Dagboek van een Briellenaar.

'Zo ging het ook Zaterdag (die dag telde ik 9x luchtalarm, terwijl het andere dagen veel meer was'.

Dagboek van Gerarda van den Blink.

14) De hulppolitie had ondermeer de wacht betrokken boven op de toren. Men stond telefonisch in verbinding met het stadhuis. Om de twee uur vond aflossing plaats.

15) Politierapporten.

16) Kabinet van de burgemeester:

Berichten spreken elkaar tegen:

11 mei. In Brielle arriveren 100 geëvacueerden uit Veenendaal. Zij reisden per autobus. Zie verslag Burgemeester van Brielle 11 juli 1940.

Zij vertrokken op 14 mei naar Rockanje. Er waren geen bijzonderheden te melden.

Andere mededeling:

12 mei. De burgemeester van Brielle, (Brielle was het vluchtoord voor de bevolking van Veenendaal, die met schepen naar Den Briel kwam, doch die nog niet was aangekomen) verzoekt aan de militaire

autoriteiten om doorlating van de hierna vermelde personen, die op zoek zijn naar bedoelde schepen, waaromtrent tot op dit tijdstip nog geen bericht te Brielle is ontvangen.....

Deze personen zijn:.....

Zij reizen per auto, althans zij zijn per auto uit Den Briel vertrokken.

Als hun gids reist mede A. van den Berg, oud 37 jaar, gemeenteambtenaar bij de reinigingsdienst der gemeente Brielle.

17) Kabinet burgemeester.

18) Politierapporten.

19) Neergeschoten vliegtuig te Oostvoorne was van het type Blenheim R.A.F.: 2 doden, 1 gewonde: mededeling van A.J. Valk.

In tegenstelling tot het rapport van politieagent De Vos wordt in het dagboek van de bekende Briellenaar het volgende gemeld:

's Nachts veel schieten gehoord. Vanochtend vroeg werden 2 Engelse vliegtuigen beschoten door Duitse vliegers. Een vliegtuig (E) stortte neer in de buurt van de kapel. 2 dood 1 gewond. Wordt opgenomen in het Ellemeetziekenhuis. Een granaat kwam terecht in pakhuis Wellerondom. Ontplofte gelukkig niet. Wordt verwijderd. Een D. vliegtuig schijnt in de Maas terecht te zijn gekomen'. (mij onbekend: Wens de vader van de gedachte? J. Klok)

Dagboek van een Briellenaar.

20) 'Proclamatie van de koningin, dat zij met de hele regering naar Engeland vertrok. Vrij slap, zal zij zelf wel niet hebben opgesteld! Een heel verschil met haar proclamatie bij het begin van de vijandelijkheden, die keurig en waardig was'.

Dagboek van een Briellenaar.

21) Mijn broer werd, omdat hij als Delfts student

niet de zogenaamde loyaliteitsverklaring tekende in mei 1943 met vele medestudenten in Duitsland te Langenhagen nabij Hannover in een machinefabriek verplicht tewerk gesteld.

Schrijver dezes tekende evenmin, maar moest, omdat hij niet naar Duitsland wilde, onderduiken. Is tenslotte via verschillende adressen begin februari 1944 weer in Brielle beland. Heeft serdertdien in het ouderlijk huis ondergedoken gezeten tot 4 mei 1945.

22) '.... Maar voor dat we gingen stond ik nog even op de stoep. Toen kwamen er 2 militairen voorbij die riepen: 'Geloof er maar niets van, het zijn allemaal valse berichten!'. Tja wat moesten wij er nu van denken?..... Opeens kwam er een groot vliegtuig verschrikkelijk laag over. Alles holde naar beneden (Er was ook luchtalarm) trok zijn jas aan en ging in de gang staan. Daar hoorden wij op straat schreeuwen: 'Lichten aan'. Wij deden voor alle zekerheid maar niets en ja hoor: daar kwamen twee militaire motorrijders aan 'Lichten uit of ik schiet'. Alle lichten ook op straat, gingen uit 'Lichten aan!' 'Lichten uit!' 'Lichten aan!'. Wij zijn toen maar naar huis gegaan en hebben daar nog een poosje rustig gezeten om bij te komen van de schrik en de herrie bij tante Suus.....Ik ben aangekleed naar bed gegaan. Alleen mijn schoenen uit. Dat zou ik iedere avond wel willen doen. Het is reuze gemakkelijk'.

Dagboek Gerarda van den Blink.

Het is mogelijk dat deze militairen behoorden tot de groep, die uitgeweken was vanuit de Hoekse Waard.

'13-14 mei. A.F. Krinsen heeft 2100 liter benzine geleverd aan Nederlandse militairen, komende uit de Hoekse Waard en Voorne-Putten. (er wordt gesproken van terugtrekkende militairen)

Kabinet burgemeester.

W. en I. de Baan.

HET OORLOGSMONUMENT IN BRIELLE.

Na de tweede wereldoorlog werd in Brielle een commissie tot stichting van een oorlogsmonument opgericht.

Dit resulteerde in de plaatsing van een monument in een plantsoen op de hoek van de Groene Kruisweg en de Floris van den Bergsingel.

Op 2 september 1949 is het monument hier onthuld.

Bij dit monument wordt jaarlijks de Brielse dodenherdenking gehouden.

Het monument is ontworpen door de beeldhouwer Hubert van Lith uit Amsterdam.

De beeldhouwer heeft met zijn ontwerp de gevallen mens willen weergeven.

Uitgevoerd is een liggende figuur van brons op een stenen voet, ter gedachtenis aan de Brielse slachtoffers van de tweede wereldoorlog.

In de voet staan de namen gebeiteld van drie gefussilleerde Briellenaren en een tekst die herinnert aan alle Brielse slachtoffers van de oorlog.

De namen van de drie Briellenaren zijn:

Gerrit Jan v.d. Boogerd
gefussill. 25 juli 1944

Pieter v.d. Wallen
gefussill. 18 febr. 1945

Pieter Oranje
gefussill. 8 maart 1945

Onder op de voet zijn de volgende dichtregels van Albert Verweij aangebracht:

'Boven het leed, boven de tijd
Verrijst het onvervaard gemoed
Dat weet dat iedere mensheid lijdt,
Maar draagt zijn leed en doet wat moet'.

In 1987 is het oorlogsmonument verplaatst naar de Catharijnekerk.

Hubert van Lith (1908-1977) heeft diverse verzetsmonumenten gemaakt. Ook in Beerta, Edam, Heineoord, Monster, Rotterdam en Wijk bij Duurstede vinden we monumenten van zijn hand. Van Lith was een bewogen figuur. Voor de oorlog was hij al lid van de communistische partij. In de jaren 1940 - 1945 nam hij actief deel aan het verzet. Hij regelde ondermeer onderduikadressen voor Amsterdamse Joden.

Na de inval door de Russen in Hongarije in 1956 brak hij met de communistische partij en zegde zijn lidmaatschap van de CPN op.

A.G.M. van der Vlucht

LIBERTATIS IN OORLOGSTIJD
(een herinnering van de schrijver)

Voor Libertatis begon het culturele leven in de jaren 1940 - 1945 eigenlijk weer op zondag 2 februari 1941.

Voorzitter Arie van den Berg had een vergadering uitgeschreven om het voortbestaan van de vereniging te bespreken, zo schreef de secretaris Cees Goedendorp in het notulenboek. Het voorstel van de voorzitter was om de repetities te gaan hervatten. Men hoopte immers op betere tijden. Libertatis moest daar klaar voor zijn. De hoop op bevrijding leefde al in 1941, maar er lagen nog bittere tijden in het verschiet. Zeker voor een tweetal leden van het korps. De secretaris Goedendorp werd door de politie opgehaald op zijn werk. Het heeft vrij lang geduurd voordat bekend was waarheen hij was afgevoerd. De heer Jan de Geus werd eveneens afgevoerd naar Duitsland. In 1945 keerden beide muzikanten terug.

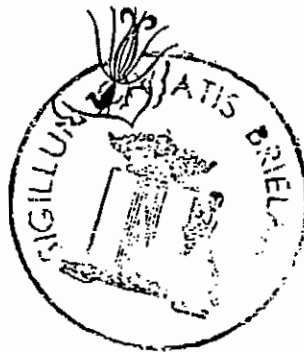
Het hervatten van de repetities had tot gevolg dat op 28 maart 1942 onder leiding van de dirigent, de heer P. Langendoen uit Nieuwenhoorn, in het feestgebouw van de heer Cor Dedert aan de Turfkade (nu de EDAH) een muziek- en toneeluitvoering kon worden gegeven.

Het programma, tevens bewijs van toegang, kostte 50 cts, belasting inbegrepen. Op het programma stond o.a. een potpourri met daarin verwerkt 'Oranje boven' en de toen bekende hit 'Op de hoek van de straat'. Nummer 8 van het muziekprogramma was de mars 'The Gladiators Farewell' van H.L. Blankenburg.

Hiermee werd het muziekgedeelte afgesloten. Na de pauze werden twee voordrachten opgevoerd, en wel 'Het mislukte consult' en 'Spoedgeval'.

Programma

van de

Muziek- en Tooneeluitvoering

te geven door de

H.O.V. „Libertatis Primitiæ” te Brielle
Opgericht 1 April 1890 – Directeur: P. Langendoen
Beschermer: J. A. Collette, Burgemeester van Brielle

op Zaterdag 28 Maart 1942 in het Feest-
gebouw van den Heer C. Dedert, Turfkade
Aanvang 7.30 uur – Zaalopening 7 uur

Programma
tevens bewijs v. toegang
à 50 cent
(belasting inbegrepen)

Plaatsbespreking op den dag der uitvoering
van 2 tot 3 uur à 10 cent per persoon

Nog één keer zou er een serenade worden gebracht aan de burgemeester van Brielle, tevens beschermheer van Libertatis, de heer J.A. Collette in zijn woning d'Oude Vest aan de Jan Matthijssenlaan. Op 13 juli 1942 werd de heer Collette als gijzelaar weggevoerd.

Gedurende de gehele oorlogsperiode werd elke maandag gerepeteerd onder leiding van de dirigent de heer P.Langendoen. Hij fietste iedere week naar Brielle en uiteraard weer terug. In de winterperiode had hij als verlichting een carbidlantaarn op zijn fiets. De lantaarn was afgeplakt. Het licht kwam door een klein spleetje, groot licht was verboden.

Op zondag 6 augustus 1944 werd er voor de laatste maal in het openbaar gemusiceerd en wel ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Brielse Voetbalvereniging Wit Rood Wit. Deze vereniging had op het sportveld van de Rijks HBS een voetbalwedstrijd georganiseerd tussen W.R.W 1 en een Eilandenelftal van Voorne-Putten (uitslag was 0-0). Bij die gelegenheid werd naast de Brielse liederen ook de Vaderlandse Volkspotpourri gespeeld met de bekende liedjes 'Wij leven vrij' en 'Waar de blanken top der duinen'.

Op 7 november 1944 kreeg de voorzitter bericht, dat het repetitielokaal ontruimd moest worden. Het was gevorderd om arbeiders in dienst van de Duitse Wehrmacht onderdak te verschaffen. Dit lokaal was een ruimte in de voormalige kleuterschool, thans het bureau van de dienst Gemeente-Werken aan de Venkelstraat.

De kast met de muziekstukken ging naar de woning van de bibliothecaris, de schrijver van dit verhaal. De instrumentenkast met instrumenten voor leerlingen ging naar een pakhuis van de heer C.Dedert.

Er is wel eens beweerd, dat de instrumenten van Libertatis onder graan in een pakhuis werden verborgen. Dit verhaal is volkomen onjuist. De muzikanten hadden hun instrument gewoon thuis. Graan was er allang niet meer. Een mud tarwe kostte f. 1300,--.

Na ontruiming van de kleuterschool gingen de repetities gewoon door en wel in de voorzaal van het feestgebouw van de heer Dedert. Twee muzikanten uit Maassluis waren in die tijd tewerk gesteld bij de Duitse Wehrmacht en lagen in de kost bij de familie P. Baris. Ook zij bezochten de repetities van Libertatis. Eén ervan heette Jaap Boer. Deze zou later de heer Langendoen als dirigent opvolgen. Uiteraard na afloop van de oorlog.

Op de dag van de bevrijding gingen de vlaggen uit. De voorzitter riep de muzikanten bijeen voor een rondgang door de stad. Het werd een drukke tijd voor Libertatis in de eerste bevrijdingsdagen. Drie keer per dag een rondgang met springende, dansende en feestvierende Briellenaren. Een kritieke situatie ontstond op de hoek Langestraat-Commandeurstraat. De Langestraat was nog afgezet. Militairen stonden nog met het geweer in de schiethouding voor de landbouwschool waar de In-selkommandant zijn bureau had.

De inwoners beklommen massaal de St. Catharijnetoren. Dit was jaren niet meer mogelijk geweest.

Op 10 mei 1945 arriveerde de Engelse Captain Arthur Carry in Brielle. Hij werd als een vorst ontvangen. Libertatis bracht de twee volksliederen ten gehore en het inmiddels bekende lied 'It 's a long way to Tipperary'.

Na vijf donkere jaren begon de wederopbouw van het Vaderland en trad een nieuwe periode aan, ook voor Libertatis Primitiae 'de eersteling der vrijheid'.

Tekst van de hit uit 1942.

Op de hoek van de straat staat een NSBer,
't Is geen man ook geen vrouw maar een farizeeër,
Met zijn krant in de hand staat hij daar te venten
Hij verkoopt zijn vaderland voor 5 losse centen.

(opmerking redactie:

De tweede regel werd ook wel als volgt gezongen:
't Is geen man 't is geen vrouw maar een ras ple-
bejer).

Mw. M. Albers (conservator Trompmuseum)

OP WEG NAAR HET NIEUWE TROMPMUSEUM

Het Trompmuseum is voor het publiek gesloten sinds 1 mei 1994. Achter de gesloten deuren wordt echter hard gewerkt aan het nieuwe museum.

Het registratieproject

Op 1 augustus 1994 begon Monique Deege, medewerkster van het museum, aan de eerste fase: de beschrijving van de museumcollectie. Een aantal vrijwillige medewerkers: Hannie Bal, Monique Brederoo, Adrie Burghoorn, Kees Herweijer, Frans van den Hoven, Erika Hokke, Adri van Hulst, Annemarie Kruijne en Han Zondag, helpen een flink handje mee. Ruim 4.000 voorwerpen worden per computer beschreven. Monique Deege heeft voor de medewerkers een handleiding gemaakt, waarin de werkwijze is vastgelegd. De handleiding wordt inmiddels ook in andere Zuidhollandse en Zeeuwse musea gebruikt. Elk voorwerp krijgt een eigen nummer en registratieformulier. Op het registratieformulier wordt nauwkeurig vastgelegd wat het voorwerp is, hoe groot het is, waar het staat en in welke conditie het verkeert. Over het invullen van het formulier zijn goede afspraken gemaakt, zodat iedere medewerker het formulier op dezelfde wijze invult. Het nummer wordt met verantwoorde materialen op een van tevoren afgesproken plaats op het voorwerp aangebracht. Daarna worden alle voorwerpen door de heer R.G. Meijer gefotografeerd. Voor het fotograferen zijn eveneens afspraken gemaakt. Op de foto is het inventarisnummer te zien, omdat de foto's los van de registratiegegevens worden bewaard. Tevens is een meetlat met centimeterverdeling in het beeld gelegd om te kunnen zien hoe groot het voorwerp is. Het formaat van een voorwerp kan immers op de foto vertekenen. De beschrijving vordert gestaag. Op 1 januari 1995

waren al 2300 voorwerpen geregistreerd. Daaronder waren 39 gebruiksvoorwerpen, 109 tekeningen, prenten en schilderijen, 149 meubelstukken, 525 stuks keramiek en glas, 556 stukken speelgoed en 880 munten en penningen. De gemiddelde beschrijvingstijd is 25 minuten per voorwerp. Naar alle waarschijnlijkheid zal de registratie in de loop van het voorjaar klaar zijn. Als alle voorwerpen zijn geregistreerd kunnen museummedewerkers en publiek snel informatie over de collectie krijgen. Dat is niet alleen handig bij de voorbereiding van tentoonstellingen en het doen van onderzoek. De gegevens zijn ook nodig voor de verhuizing van de collectie naar het tijdelijk depot en de herinrichting van het museum. Voor de toekenning van sommige subsidies is een registratie van de museumcollectie zelfs een vereiste.

De verhuizing van de collectie

De collectie zal voor de verbouwing van het museum moeten verhuizen. Een deel van de bovenverdieping van het Arsenaal in de Rozemarijnstraat wordt ingericht als tijdelijk depot. De voorwerpen worden ingepakt in verantwoorde materialen als zuurvrij zijdevloeipapier, zuurvrij karton en luchtkussensfolie. Materialen die de voorwerpen tijdens de verhuizing beschermen en de voorwerpen tijdens de opslag in het Arsenaal niet aantasten. Na de verhuizing van de collectie kan de verbouwing van het museum beginnen.

Het conserveringsproject

In het tijdelijk depot krijgen de voorwerpen een kleine of grote onderhoudsbeurt. Een deel van de voorwerpen wordt door de medewerkers van het museum schoongemaakt. Stof en vuil worden met een speciale stofzuiger verwijderd, tafels en stoelen krijgen katoenen stofhoezen en prenten en tekeningen worden in een nieuw, zuurvrij passepartout

gezet. Kwetsbare voorwerpen, hoeden en mutsen worden voorzien van een steunmal en ingepakt in zuurvrij kartonnen dozen.

De medewerkers aan het conserveringsproject worden bij het schoonmaken begeleid door Judith Tege-laers, consulente conservering van de Federatie van Musea in de provincie Zuid-Holland. Zij geeft tevens een korte cursus over het verantwoord bewaren van museumvoorwerpen. Medewerkers van de Oudheidkamer Hellevoetsluis, de Historische Werkgroep Westelijk Voorne/Museum De Duinhuisjes en de Historische Werkgroep Zwartewaal zullen ook deelnemen aan de cursus. In het najaar krijgt u gelegenheid de resultaten van het conserveringsproject met eigen ogen te bekijken.

Sommige voorwerpen zijn in slechte staat. Het onderhoud daarvan is werk voor specialisten en wordt overgelaten aan deskundige restauratoren.

De voorwerpen blijven in het tijdelijk depot tot de verbouwing van het museum en het aangrenzende stadhuis klaar is.

De verbouwing van museum en stadhuis

Na de verhuizing van de museumcollectie kan de verbouwing van het museum beginnen. Tijdens de verbouwing wordt het gebouw zodanig aangepast dat de voorwerpen onder goede omstandigheden bewaard kunnen worden. Als het nieuwe stadskantoor aan het Slagveld klaar is en de ambtenaren uit het stadhuis er hun intrek hebben genomen, kan de verbouwing van het stadhuis beginnen. Het museum wordt samengevoegd met het stadhuis. De ingang van het museum wordt verplaatst naar de Markt. In de hal komt een centrale informatiebalie voor alle instellingen en publieksgroepen die het nieuwe complex gaan gebruiken. Op de binnenplaats, de verbinding tussen het stadhuis en het museum, komt een nieuw trappenhuis. Minder validen kunnen het museum via dit nieuwe trappenhuis gemakkelijk bereiken.

In het stadhuis krijgt het museum kantoorruimten, een atelier en een permanent depot. De huidige burgemeesterskamer achter de raadzaal kan het museum gebruiken voor tijdelijke tentoonstellingen. Als alles goed gaat is het nieuwe museum voor de zomer van 1996 klaar. Als u op de hoogte wilt blijven van de uitvoering van alle plannen, vul dan bijgaande bon in en stuur de bon naar het Trompmuseum, postbus 101, 3230 AC Brielle.

Mw. Mr. C.Lingbeek-Schalekamp.

OVERHEID EN MUZIEK TE BRIELLE TOT 1572

I. INLEIDING

Dit artikel bevat de resultaten van een onderzoek naar het musiceren van overheidswege te Brielle tot 1572.

De musici zijn te onderscheiden in hen, die voornamelijk binnen de kerk werkzaam zijn - zangers en organisten -, en zij die daarbuiten muziek maken, te weten de stadsspeellieden.

Zowel de kerkelijke overheid - de pastoor en zijn superieuren - als de stedelijke overheid bemoeien zich met het doen en laten van de musici. De rol van de kerkelijke overheid is zeer beperkt. Zij kan weliswaar bepalen wat er gezongen en op het orgel gespeeld wordt, en bij welke gelegenheid, maar zodra deze activiteiten financiële gevolgen hebben, is het de stedelijke overheid, die de zaken regelt. De stedelijke overheid, waarmee de musici altijd te maken krijgen is de vroedschap, te vergelijken met de huidige gemeenteraad. Vaak delegeert de vroedschap haar bevoegdheden aan de magistraat - het dagelijks bestuur - of aan de kerkmeesters, een college dat namens het stadsbestuur de materiële belangen van de kerk behartigt en de kerkelijke eigendommen beheert. Deze colleges kunnen alleen functioneren, wanneer de vroedschap hen machtigt of opdracht geeft bepaalde zaken te regelen, bij voorbeeld de aanstelling of het ontslag, de instructie en de beloning van de musicus.

Het jaar 1572 is gekozen, omdat in dat jaar de Brielse overheid voor de reformatie kiest. Voor de muziek in de kerken heeft de alteratie (overgang van het rooms-katholicisme naar het protestantisme) belangrijke gevolgen. De rooms-katholieke eredienst, waarin zang en orgelspel niet weg te denken zijn, maakt plaats voor de zeer sobere protestantse godsdiensttoefening, waarin aanvankelijk de

gemeentezang onder leiding van de voorzanger de enige vorm van musiceren tijdens de dienst is.

Het gaat in dit artikel dus over zangers en organisten in de Brielse kerken tijdens de rooms-katholieke periode en over speellieden - zowel stadsspeellieden als gastmuzikanten -, voor wie de religie van de bestuurders van weinig of geen betekenis is.

II. DE ZANGERS

De behoefte aan gespecialiseerde zangers, ook wel 'muysyckers', 'die van de musicke' of kortweg 'de musycke' genoemd, ontstaat, wanneer na 1450 de meerstemmige zang tijdens de dagelijkse eredienst in gebruik komt. De zangerskapel bestaat uit volwassen mannen, aanvankelijk vooral priesters, maar later in toenemende mate uit leken, en uit koralen of koorknappen, wier stemmen nog niet gemuteerd zijn. Het koor staat onder leiding van een zangmeester, die de muziek instudeert, dirigeert en vaak ook componeert. Hij zingt veelal zelf mee. De kwaliteit van de zangers en koralen hangt, behalve van inzet en aanleg, in hoge mate af van de financiële mogelijkheden. Een stad met ruime geldmiddelen kan zich duurdere, en daarom wellicht betere, zangers veroorloven, dan een, die wat krap bij kas zit.

Zangers hebben meestal een deelbetrekking met onregelmatige inkomsten. Zij zijn voor hun levensonderhoud dus tevens aangewezen op andere verdiensten, bij voorbeeld uit hun functie van priester, schoolmeester, koster of ambachtsman. De koorknappen in Brielle zijn schooljongens, die door de schoolmeester geoefend worden om enkele malen per week en bij bijzondere gelegenheden te zingen.

Vrijwel alle gegevens over zangers in Den Briel komen uit posten van rekeningen uit de 16e eeuw, genoteerd door de kerkmeesters die het financiële beheer voeren van de St. Catharijnekerk en van de St. Pieterskerk. Uit de rekeningen van

de St. Catharijnekerk blijkt, dat men daar meerstemmig zingt. In 1518/19 maakt Jan Pierdam een 'latrijn' (lessenaar) 'daer men discant up singt'. In 1533/34 moet er weer een nieuwe lessenaar komen 'daer men den bouck up leyt als men beneden in den kercke singet'. De kerkmeesters geven in 1527/28 twee pond extra uit wegens 'musycke te zinghen' in de kerk op vele avonden en hoogtijdagen. Normaal is het om wekelijks het Heilig Kruislof en het Onze Lieve Vrouwelof te zingen en de vier loven van 'coman Geerijt', waarschijnlijk een rijke koopman, die een grote som geld aan de kerk geschonken heeft met de opdracht om na zijn dood wekelijks vier loven meerstemmig voor hem te doen zingen. De uitvoerenden zijn meestal drie priesters en de schoolmeester. Ook de organist verleent zijn medewerking bij de genoemde loven. Behalve bij de loven zingen en spelen bovengenoemde musici tijdens de mis¹.

Op St Agnietendag (21 januari) vieren 'die vander musicke' hun feestdag. In één van de stads-herbergen tracteert het stadsbestuur hen bij die gelegenheid op een aantal kannen wijn².

Heilig Kruisdag (begin mei), ter herdenking van de wederoprichting van het kruis in Jeruzalem in 629 door de Oostromeinse keizer Heraclius, wordt uitbundig gevierd met o.a. een processie. De rekeningen van de St. Catharijnekerk berichten hierover van 1555 tot 1564. Ook in de 14e eeuw is deze dag gevierd. In 1390 zijn de hertog van Gelre en de graaf van Blois er met hun speellieden van de partij³.

In de St. Pieterskerk zingen de 'choristen' éénstemmig de epistelen, de evangeliën, de lauden en de metten. De rekeningen vermelden de uitgaven hiervoor van 1502 tot 1569. Van 1506 tot 1513 zingen ze tevens de memorie van meester Claes van der Lieve, in leven organist van de St. Pieterskerk⁴.

Te Brielle is in de 16e eeuw het St. Anthonis gilde actief. Voor zover ik heb kunnen nagaan is dit gilde een soort vereniging waarin gildebroe-

ders en gildezusters zich inzetten om het lot van minderbedeelden te verlichten. In de St. Pieterskerk staat het altaar van het gilde. Rekeningposten vanaf 1535 tot 1572 vermelden de activiteiten op St. Anthonisdag (17 januari): de pastoor zingt de mis en houdt een preek, de organist speelt, de schoolmeester zingt met de schoolkinderen, men wast en schuurt het altaar van St. Anthonis, men geeft aalmoezen aan de armen en men houdt een omegang, waarvoor veel voorbereidingen worden getroffen. In 1535 moet de timmerman 'thuyske van Sint Anthonis' repareren en moet de schilder 'de duvels visaigen' (het gezicht van de duivel) schilderen⁵. St. Anthonis was een kluizenaar uit de derde eeuw, die herhaaldelijk door de duivel in verleiding is gebracht.

Al enige malen is hier sprake geweest van de schoolmeester als zanger. De schoolmeester-zanger te Brielle over wie een aantal interessante gegevens bekend zijn, is Dirck Cocx. Blijkens de kerkmeestersrekeningen van de St. Catharijnekerk van 1554/55 tot 1563/64 treedt hij op als zanger in de St. Catharijnekerk. Wekelijks zingt hij het Onze Lieve Vrouwelof, de Heilig Kruismis, Het Heilig Kruislof en de vier loven, gesticht door 'coman Geerijt'; tevens neemt hij deel aan de Heilig Kruisprocessie. Deze Dirck Cocx is dezelfde als meester Dirck van Gheel, in december 1547 door de Brielse magistraat tot rector en schoolmeester benoemd. Uit zijn aanstellingsacte blijkt, dat hij de jongens moet onderwijzen 'tot goede manieren, leeringe, sanck ende regiment' (orde en regel); bovendien moet hij met de kinderen op alle heilige avonden en heilige dagen te koor komen en deelnemen aan de vespers, metten en processies. Men mag aannemen, dat Dirck Cocx op grond van zijn jarenlange medewerking aan de genoemde diensten ook zijn overige plichten trouw vervuld heeft. Ná 1564 is hij aanhanger van de nieuwe leer geworden,

waarom hij, blijkens de sententiën (vonissen) van de hertog van Alva in oktober 1568 ter verantwoording geroepen wordt.

De aanklacht luidt, dat hij is: 'één van de voornaemste autheurs van de verandering der Oude Godsdienst en van de Invoering der Sectens en Nieuwe Predikationen geweest, hebbende alle sijne schoolkinderen besmedt door zijn valsche en dwaelende leere, en haer de Catechismus van Calvin en het singen der Psalmen onderweesen, sonder haer op de Son- en Feestdagen nae de Misse, off eenige andere Kerkelijke Godsdiensten te geleyden, maer haer wel geleydende nae de begraevinge der Dooden, op de nieuwe wijze begraeven, om aldaer de Psalmen te singen, haer alle geheellyck vervreemdende van de Oude Roomsche Catholycke Godsdienst, soo dat het meeste van de jeugd besmet is door de bovengesegde valsche leeringen; en bij de magistraat ontbooden en gevraagd zijnde, off hij sijne gesegde schoollieren niet na de oude manier wilde onderwijsen? opentlyk van neen geantwoord, maer dat hij se wilde onderwijsen in 't geene hij verschelyk geleerdt hadt; hebbende ook het Missaal en andere boeken in 't Convent van St. Catharina gescheurt;.....'. Ook uit de verslagen van de kerkvisitatiën vanwege de aartsbisschop van Utrecht aan Brielle en het land van Voorne, van 21 augustus tot 11 september 1571, blijkt het verval van het katholicisme in Brielle en omgeving. De visitator stelt vast, dat de 'libri cantuales et presertim psalteria defectuosi' (gezangboeken en vooral de psalmboeken kapot) waren, hetgeen overeenkomt met de gegevens in de aanklacht tegen Dirck Cocx. Tevens merkt de visitator op, dat de kanunniken ongepast lawaai maken tijdens de koordiensten, dat ze zwijgen terwijl anderen zingen, en dat hun levenswijze veel te wensen overlaat. De onverschilligheid van de Brielse magistraat in godsdienstige zaken, waarvan het verslag melding maakt, blijkt ook uit het feit, dat meester Dirck zijn afval zo openlijk heeft kunnen beleven. Op de eerste april 1572

wordt Den Briel als eerste stad door de Watergeuzen veroverd. Velen zal dit goed zijn uitgekomen.⁶

III. DE ORGANISTEN

De oudste berichten over een organist te Brielle dateren van 1428/29. De stadsrekeningen van dat jaar vermelden, dat 'heer Lambrigt weder gehuert (is om) op d'orgelen te dienen als hii voren gedaen hadde een jaar lang'.

Reeds twee of drie jaar eerder zou dezelfde post genoteerd zijn. De stad betaalt 2/3 van zijn salaris, 1/3 wordt door de kerkmeesters betaald. Heelaas zijn vele rekeningen en andere stukken verloren gegaan⁷. De kerkmeestersrekeningen van de St. Pieterskerk vermelden vanaf 1502/03 uitgaven voor een organist, die van de St. Catharijnekerk vanaf 1526/27. Vóór de genoemde jaren moeten ze er wel geweest zijn, b.v. in 1428/29, ze zijn echter niet te vinden.

In 1526/27 ontvangt Heer Hüge Jansz. 'die althijts clachtich geweest is dat hem quam van der kercke 2 pond gr. van tleste jaer zijns diensts als organiste' nog een bedrag van de St. Catharijnekerk. Daarna komt zijn naam van 1529/30 tot 1542/43 voor in de kerkmeestersrekeningen van de St. Pieterskerk. Hij verdient daar 2 pond gr. per jaar 'van de orgele te bewaeren ende te spelen tgeheel jaer duer'. Vanaf 1537/38 ontvangt hij een extra beloning voor het spelen 'up alle apostelendaghen ende oock enige loven'⁸.

Meester Jan van der Goes ontvangt in 1517/18 zijn aanstelling als organist van de St. Catharijnekerk. In veel Hollandse steden, en waarschijnlijk ook in Brielle, is het gebruikelijk dat de organist op hoogtijdagen speelt. Van der Goes doet tevens dienst tijdens de loven van Onze Lieve Vrouwe, van het Heilig Sacrament, van het Heilig Kruis en alle andere loven. Hij vervult zijn functie tot 1546/47, wanneer meester Pieter Jansz. (wellicht de zoon van meester Jan) hem opvolgt en

in ieder geval tot 1556/57 het ambt van organist bekleedt. Daarna ontbreken de rekeningen tot 1563/1564⁹.

Inmiddels is Joost Dircxz. tot organist benoemd. Op 19 maart 1561 zijn de Brielse magistraat en meester Joost het volgende overeengekomen¹⁰:

- de taak van de organist bestaat uit 'het bewaeren van de orgelen'; d.w.z hij moet zowel in de St. Catharijnekerk als in de St. Pieterskerk de orgels bespelen zoals tot dan toe gebruikelijk is.
- zijn salaris bedraagt per jaar 18 pond gr., 14 pond te betalen uit de kas van de St. Catharijnekerk en 4 pond uit die van de St. Pieterskerk; bovendien geniet hij vrijdom van belasting op bier en wijn
- hij moet de jongen, die momenteel de dienst waarneemt, het vak leren en als zijn vervanger laten fungeren, wanneer hij zelf verhinderd is
- de overeenkomst geldt voor twaalf jaar. Wanneer meester Joost binnen deze tijd vertrekt, verbeurt hij 50 karolus gulden
- de magistraat schiet hem 50 karolus gulden voor; dit bedrag moet hij aan de stad Leiden betalen, omdat hij vandaar binnen de afgesproken tijd is vertrokken
- met het stellen, opwinden en waarnemen van het 'horologium' verdient hij jaarlijks 46 gulden

In 1563/64 is Joost Dircxz. betrokken bij de bouw van het nieuwe orgel in de St. Catharijnekerk, gebouwd door Hendrick Niehoff en zijn zoon Nicolaas. Claes Aelbrechtsz., organist van de Grote Kerk te Haarlem en Cornelis Busschop, organist van de Oude Kerk te Delft, bekijken het orgel en geven adviezen¹¹.

Het onderhoud van de orgels geeft de overheden veel zorgen. In de St. Pieterskerk repareert meester Pieter, later genoemd als organist, in 1541/42 zowel het grote als het kleine orgel. De rekeningen van de St. Catharijnekerk vermelden uitgaven 'voor teten van den catten die op den

orgel wonen' en 'voor een dubbelde rottevalle omme de rotten daer inne te vangen up den grooten orgel', resp. in 1518/19 en 1531/32¹².

Na de reformatie behoudt Joost Dircxz. zijn functie als organist. Hij speelt dan niet meer tijdens de eredienst, maar krijgt een meer concertante taak door voor en na de dienst en dikwijls ook 's avonds te spelen.

IV. SPEELLIEDEN

Vanaf de 14e tot ver in de 17e eeuw beschikken steden als Amsterdam, Dordrecht, Gouda, Haarlem en Leiden over een groep van drie tot zes vaste speellieden, die zowel als torenwachter dienst doen als musiceren ter recreatie van de burgerij en tot eer van de stad. Kleinere steden hebben soms wel een of twee muzikanten in dienst, maar huren voor bijzondere gelegenheden speellieden van naburige steden.

De stadsrekeningen van Brielle vermelden van 1415/16 tot 1428/29 uitgaven voor stadsspeellieden. In 1415/16 worden twee 'pipers' (fluit- of schalmeispeelers) en een 'tromper' (trompetter) betaald voor hun wachtdiensten. Zij krijgen dan tevens een nieuw uniform en een extra beloning omdat 'sy die marct in pepen' (de markt openen met fluit- of schalmeispeel). Veel stadsspeellieden dragen als teken van hun waardigheid en positie een schild met het stadswapen in de vorm van een broche of als hanger aan een ketting, een zogenaamde 'britse'. Zo ook te Brielle. In 1427/28 is een tromper overleden; zijn 'britze' gaat naar zijn opvolger¹³. Ruim 100 jaar later, in 1534/35 en 1536/37 vermelden de stadsrekeningen uitgaven voor Joris de 'trompslagher' en Govert Willemsz., die op de Zuidpoort gewaakt hebben. Ook van 1569 tot 1572 hebben 'tromslagers ende pijpers' 'opten toren gewaect ende geblasen'¹⁴.

De Briellenaren zijn voor hun vermaak overi-

gens niet alleen afhankelijk van eventuele stads-speellieden. Van 1459 tot 1471 is daar ook 'Zotte Willem', waarschijnlijk een soort stadsnar. Jaarlijks krijgt Zotte Willem nieuwe kleren. In 1461/-62 en 1462/63 zijn er zelfs twee Zotte Willems, een oude en een jonge. Hun costuums bestaan uit een tabbert (lang overkleed), een rok, kousen en een caproen (kap). Borduursel moet het een en ander nog verfraaien¹⁵.

In de stadsrekeningen lezen we, dat in 1537/38 'die retorijsckers' 'up den ommeganckdach gespeelt hebben naer ouder gewoenten'. Tot 1546/47 zijn er posten over de rederijckers. In het laatste jaar schenkt de stad hen twee 'stede kannen Rinsse wijns' ter gelegenheid van hun 'conincxfeest' en het schieten van de papegaai (een behendigheids-spel). Ze dragen de lieflijke naam 'Die Vruechde Bloeme'¹⁶.

In de 15e eeuw zijn regelmatig gastmuzikanten aan het werk in Den Briel, voornamelijk tijdens de processies op ommegangsdagen. In 1419 zijn het 'miins heren pijpers' (van de graaf van Holland), in 1425/26 de 'pijpers ende trompers' van Jacoba van Beieren, in 1428/29 de 'pipers en trompers' van de hertog van Gelre, in 1457/58 een meester tromper, die met zijn kinderen uit het land van Berghen kwam, van 1460 tot 1464 Geert Wouterz. met zijn gezellen, van 1463 tot 1467 Willem Geeritz. met zijn gezellen. In 1463 en 1468 komen de zangers en koralen van de hofkapel van Den Haag naar Brielle en in 1467 de zangers van Delft¹⁷.

Samenvattend kan men stellen, dat de Brielse overheid veel moeite, tijd en geld gestoken heeft in het musiceren van overheidswege. Zowel in de kerk als er buiten zijn er tal van mogelijkheden om van muziek te genieten.

BRONNEN EN LITERATUUR

Gemeentearchief Brielle:

resoluties van de magistraat 1547 - 1567

stadsrekeningen 1415/16 - 1570/71

archieff kerkmeesters, rekeningen St. Catharijne
kerk 1502/03 - 1563/64

archieff kerkmeesters, rekeningen St. Pieterskerk
te Brielle-Maerlant,
1502/03 - 1571/72

rekeningen van het St. Anthoniusgilde 1534/35

De voor dit artikel geraadpleegde bronnen en literatuur zijn grotendeels gepubliceerd in: C.Lingbeek-Schalekamp, Overheid en muziek tot 1672, Rotterdam 1984, blz 238-265; een aantal stadsrekeningen, die verloren zijn gegaan, zijn in de 18e eeuw afgeschreven door H. van Wijn, en door de heer J.Klok ten behoeve van het gemeentearchief te Brielle overgeschreven. De afschriften van Van Wijn worden bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, inventarisnummer 74B28.

NOTEN

1. Lingbeek, 252-254
2. Lingbeek, 247, 248
3. Lingbeek, 176, 256, 257
4. Lingbeek, 259-263
5. Lingbeek, 259-265
6. Lingbeek, 49, 50
7. Lingbeek, 246
8. Lingbeek, 253, 261, 262
9. Lingbeek, 52, 53, 252, 253, 255, 256
10. Lingbeek, 238, 239
11. Lingbeek, 239, 257
12. Lingbeek, 253, 254
13. Lingbeek, 245, 246
14. Gemeentearchief Brielle, stadsrekeningen 1534/35, 1536/37, 1569/70 fol.71, 1570/71 fol.33vo, 1571/72 fol.30vo onder 'alderh. part.'
15. Lingbeek, 246; Gemeentearchief Brielle, stadsrek. 1461/62 fol.11, 1462/63 fol. 10vo
16. Lingbeek, 247; Gemeentearchief Brielle, stadsrek. 1539/40 'alderh. part.', stadsrek. 1546/47 'schenken'
17. Stadsrek. Brielle 1419, fol. 66vo, afschriften Van Wijn
Stadsrek. Brielle 1425/26, fol. 13, afschriften Van Wijn
Lingbeek, 246, 247

M.S.Zoetemeijer

KRONIEK 1994

Een selectie uit het plaatselijke en regionale nieuws;
1994: een rustig jaar voor Brielle en omstreken.

januari

Op de gemeentelijke nieuwjaarsreceptie wordt dit jaar geen erepenning uitgereikt.

Meer Bewegen voor Ouderen bestaat 10 jaar; dit feit wordt gevierd met een feestelijke middag in de Dukdalf.

Lenie van Well-Bergwerff exposeert in de Plantage brons en keramiek.

Rie Zaaijer wordt gekozen tot Poorteres van het Jaar.

De ondernemersvereniging Brielle houdt voor het eerst een nieuwjaarsreceptie.

Een verzamelboekje met werk van de vorig jaar overleden amateur-historicus Jan de Baan ziet het licht.

Tussen de gemeente Brielle en de bewoners van de wijk Kleine Goote, wordt een compromis bereikt over de daar te bouwen woningen.

44

Vrouwentrefcentrum Katrien organiseert een cursus buikdansen.

Bewoners van het Maarland willen een bewonersvereniging.

februari

Wim en Inez de Baan exposeren een deel van hun verzameling in het Brielse stadhuis.

De 4 grote politieke partijen, die in Brielle aan de gemeenteraadsverkiezingen deelnemen, organiseren een forumdiscussie in de Goote.

De Brielse bibliotheek wordt na verbouwingswerkzaamheden heropend.

De eerste paal van het nieuwe stadskantoor wordt geslagen door mevrouw Kester en de heer Visser.

Er wordt deze winter voor het eerst weer geschaatst op de Lange Vest.

Het Trompmuseum organiseert de tentoonstelling "Kiesrecht in Brielle".

Het Brielse carillon wordt gerenoveerd.

De heer Heyboer, raadslid, voorspelt Perron 0 in Vierpolders.

maart

Het Rail-Toy museum in Oostvoorne opent dit jaar zijn poorten met een tentoonstelling over Meccano.

In het Arsenaal leest de Brielse schrijfster Anna

ter Linden voor uit haar debuutroman "Vrouw met vleestomaat".

De 17e Brielse Maasloop wordt gelopen.

Brielse verkiezingsuitslag volgt landelijke tendens.

De nieuwe Brielse begraafplaats wordt officieel geopend.

Toneelvereniging Kunst na Kracht te Vierpolders voert een geslaagd blijspel op.

In galerie de Vuijle Vaetdoek begint een expositie met als onderwerp: "Nederlandse Maritieme Kunst".

De Catherijne Cantory bezoekt de Brielse zusterstad Havlickuv Brod.

De voormalige Hofskesschool te Zwartewaal mag verkocht worden.

april

De Brielse 1-Aprilviering ondervindt veel overlast van de hevige storm.

"De watergeus ligt voor Den Briel" is de titel van de tentoonstelling in het stadhuis; pronkstuk is het zwaard van Blois van Treslong.

Inez en Wim de Baan presenteren hun nieuwe boek "Brielle van 1900 tot nu".

Aan de gevel van de Brielse Anna Hoeve flat wordt het 2e "Thalassa Anabasis" kunstwerk onthuld.

Onze penningmeester de heer A. v.d. Vlucht wordt ridder in de orde van Oranje-Nassau.

46

Mevrouw Kester neemt afscheid van de Brielse politiek en wordt ereburger.

Het Trompmuseum is tijdens het Nationaal Museum weekend geopend.

Het brandweermuseum in Hellevoetsluis kan open olijven, 50 vrijwilligers hebben zich gemeld.

De heer Van Heyzen ontvangt bij zijn afscheid van de Brielse gemeenteraad de eremedaille die hoort bij de Orde van Oranje Nassau.

Het streekarchief is voor publiek geperkt geopend in verband met een verbouwing.

mei

De heer A. de Baan ontvangt de Orde van Oranje Nassau.

Kunstenaars uit Havlickuv Brod exposeren in het Brielse stadhuis; oud-burgemeester De Ronde opent de tentoonstelling.

Voornes dameskoor geeft een lenteconcert in de Catharijne kerk.

Wooncentrum de Ommeloop viert het 20-jarig bestaan.

Een supermarkt in de Brielse Voorstraat brandt geheel uit.

Brielle bouwt 15 woningen voor asielzoekers aan de Burgemeester Van Sleenstraat.

Het Trompmuseum is in verband met de verbouwing gesloten.

juni

De Brielse vestingspelen worden voor de 3e maal met succes gehouden.

Burgemeester Sala opent de 26e sportweek te Vierpolders.

Feest bij waterschap De Brielse Dijkkring; na 40 jaar zijn alle dijken op Deltahoogte.

Stichting Europoort-Bottlekbelangen stelt f 100.000,-- beschikbaar voor herinrichting en renovatie van het Trompmuseum.

Het hoogste punt in de wijk Nieuwland wordt bereikt.

De zomerbus tussen Brielle en Rockanje gaat weer rijden.

Het eerste zomerconcert op het gerenoveerde Brielse carillon vindt plaats.

De politiepost te Oostvoorne wordt gesloten.

Jacoba van Beieren bezoekt voor de 21e maal Oostvoorne.

juli

Openluchtmuseum De Duinhuisjes brengt de tentoonstelling "Kleding en Textiel van 100 jaar geleden".

Wethouder Zuidhof opent de expositie "Moderne architectuur" in het Brielse stadhuis.

48

Brielle Blues wordt bij prachtig weer zeer druk bezocht.

De rivierpolitie vaart met een nieuwe speedboot op de Bernisse en het Brielse meer.

Rode Kruis Voorne-Putten-Rozenburg is 80 jaar actief; aanleiding tot de oprichting was het begin van de 1e Wereldoorlog in 1914.

Het leegstaande schoolgebouw aan de Brielse Langestraat wordt opnieuw in brand gestoken.

Pastoor Van Swieten vertrekt vanuit Den Briel naar Roelofarendsveen.

Door de zomerse hitte is er een ware stormloop op de Voornse stranden.

augustus

Deel van het gilde-archief van de chirurijns van Brielle is weer terecht.

Speelstad Brielle ontvangt een record aantal kinderen.

Voetbalvereniging Wit-Rood-Wit bestaat 75 jaar.

Het nationaal standwerksconcoers vindt weer plaats in Brielle.

De eerste Zwartewaalse havendagen zijn een enorm succes.

De Historische Werkgroep Zwartewaal verzorgt een uitstekende "Havententoonstelling".

Het Rail-Toy museum te Oostvoorne verzorgt dit jaar nog een bijzondere tentoonstelling en wel over Mini-quilts. De tentoonstelling geeft een overzicht van eigentijds verfijnd handwerk.

Het Trompmuseum beschikt over een unieke aanwinst, namelijk een potloodtekening voorstellend een panoramisch gezicht op Brielle, van de hand van de kunstenaar en architect Antoine Ignace Melling.

Voorne trekt dit jaar meer toeristen.

In de Brielse bibliotheek worden oude kinder- en schoolleesboekjes tentoongesteld.

september

Het Brielse carillon wordt officieel in gebruik genomen na de renovatie; de reizende beiaard werkt mee.

Het 100-jarig bestaan van de St. Leonardusschool wordt gevierd.

Open Monumentendag wordt in Brielle goed bezocht.

In Brielle is een herdenkingscomité samengesteld in verband met 50 jaar bevrijding.

De slagbomen van de Brielse bruggen worden gemechaniseerd.

Bram Vermeulen treedt op in theater de Goote.

oktober

De bibliobus mag in 1995 nog blijven rijden in

50

Vierpolders.

In jongerencentrum Bravo wordt de kinderopera "De circusspin" opgevoerd door het Intorno Ensemble.

Bij de Brielse bewoners heerst verwarring over de afsluiting van Voorstraat en Nobelstraat.

Het 12e deeltje in de serie over de RTM stoomtram is verschenen.

Door een kapotte hoofddrinkwaterleiding overstroomt een gedeelte van camping De Meeuw.

Oud-wethouders mevrouw Kester en de heer Wijk ontvangen de Thorbeckepenning.

Het streekarchief ontvangt een unieke collectie van plus minus 3000 foto's en ansichten van de familie V.d. Knoop uit Den Haag.

Adriaan van Dis leest in de Goote voor uit eigen werk.

november

De Zwartewaalse toneelvereniging De Komedianten brengen het blijspel "De groeten uit Nice".

De golfster Laura Thijssen ontvangt de sportprijs Brielle.

St. Nicolaas arriveert met het geuzenschip in Den Briel.

Het nieuwe Brielse bedrijvencentrum wordt op de open dag goed bezocht.

Archeologen van BOOR zijn bij Brielle begonnen met

proefboringen naar bewonersresten uit de Romeinse en IJzertijd.

Het Rotterdamse Operakoor geeft een concert in de Catharijne kerk.

December

De heer Vegter neemt afscheid van MAVO Bahûrim.

Brielse asielzoekers vieren het St. Nicolaasfeest met de kinderen van basisschool De Ark.

Vocaal ensemble Musiqu' Amis geeft een kerstconcert.

Ondanks somber weer wordt de kerstmarkt te Brielle goed bezocht.

Mevrouw De Kruis De Klerk viert in het Catharina Gasthuis haar 100e verjaardag.

Van de hand van de heer A.A. Arkenbout verschijnt een gedetailleerd naslagwerk over Frank van Borselen.

F. van Hoorn

DE HERVORMDE KERK VAN NIEUWENHOORN

Als nummer zes in de publikatierreeks van de Stichting Streekhistorie Voorne-Putten en Rozenburg verscheen eind 1994 'De Hervormde kerk van Nieuwenhoorn' door Peter Don. Na 'Het Merulaweeshuis te Brielle' is dit het tweede boekje van de hand van de auteur van het deel 'Voorne-Putten' in de serie De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Ook hier kan worden gesproken van een welkome uitbreiding op laatstgenoemd boek, waarin juist deze kerk wel erg stiefmoederlijk werd be-deeld. Uitgebreid wordt ingegaan op de diverse bouwfases die het kerkgebouw doorliep. Zeer verhelderend zijn daarbij de plattegronden van de hand van Ben Kooij. Ook het huidige interieur wordt tot in finesses beschreven, waarbij ook het avondmaalszilver en het doopvont niet ontbreken. Terecht wordt ruim aandacht besteed aan het prachtige Bätz-orgel. Een foto van dit orgel, dat de westwand domineert, siert ook in vierkleurendruk het front van het 54 pagina's tellende boekje. Voor alle - vaak zeer fraaie - foto's van het gebouw zorgde Gerard Duker, fotograaf bij de Rijksdienst Monumentenzorg. Het te Nieuwenhoorn gevestigde Ingenieursbureau Jahn trad op als sponsor door de drukkosten van het titelblad voor zijn rekening te nemen. Hoewel ook in dit boekje de nadruk ligt op het gebouw, is het menselijk aspect niet vergeten. Een predikantenlijst is opgenomen, evenals een aantal foto's van kerkeraden uit het familie-archief De Joode. Zelfs de orgeltrapper ontbreekt niet. Een litteratuuropgave besluit het boekje, dat voor f. 15.-- te koop is bij het secretariaat van de Stichting, Bernisseweg 13 te Geervliet, bij het Streekarchivariaat aan de Rik 22 te Brielle en bij boekhandel AVeHa in Nieuwenhoorn. Bij de eerste twee adressen is het voor donateurs van de stichting voor f. 12,50 te koop.